і взаємодоповнення слова та зображення. Первинний аналіз аудиторії TikTok також виявив, що найбільша втрата уваги відбувається вже в перші секунди перегляду.

Подальшого дослідження потребує вплив першого кадру, початкової фрази й темпу монтажу на утримання уваги аудиторії. Важливо також з'ясувати, чи здатні такі відео формувати інтерес до локальної історії та спонукати молодь самостійно поглиблювати знання.

Література:

1. Brame C. J. Effective Educational Videos: Principles and Guidelines for Maximizing Student Learning from Video Content. *CBE—Life Sciences Education.* 2016. Vol. 15, no. 4. Article es6. P. 1–6. DOI: 10.1187/cbe.16-03-0125.

2. Guo P. J., Kim J., Rubin R. How Video Production Affects Student Engagement: An Empirical Study of MOOC Videos. Proceedings of the First ACM Conference on Learning at Scale. New York : ACM, 2014. P. 41–50. DOI: 10.1145/2556325.2566239.

3. Cauvin T., Dalal M. Public History and Participation. *Public Humanities.* 2025. Vol. 1. Article e149. P. 1–12. DOI: 10.1017/pub.2025.10061.

4. Ломачинська І. М. Бібліотеки та архіви в цифрову епоху: соціальні мережі як інструмент збереження національної пам'яті. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2024. Вип. 47. С. 164–170. DOI: 10.32782/apfs.v047.2024.29.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-10

МЕТОД РАДИКАЛЬНОЇ ДЕІДЕОЛОГІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Єременко О. М.
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Дискусії щодо неминуче ідеологічного характеру історичної науки є дуже жвавими. Вони загострилися у зв'язку з українсько-російським конфліктом, а особливо, – після початку Українсько-російської війни 2022–20?? років.

Важливість і актуальність цих дискусій неможливо заперечити. Але, в той же час, вони справляють досить дивне враження. Часто-густо створюється враження, що відбувається розвінчання «неправильних» історичних міфів, але замість пропонуються «правильні». Українські історики витратили чимало зусиль для розвінчування викривлення історії в радянських, комуністичних, великоросійських ідеологізованих наративах. І це дуже добре і має неабияке просвітницьке значення. Але що вони часто пропонують замість цих хибних наративів? Свої наративи, наскрізь просякнуті духом української державності, українського націотворення, навіть інколи доволі нетерпимого українського націоналізму. Тобто «неправильне» ідеологічне забарвлення пропонується замінити «правильним». З не меншою наполегливістю ми підкреслим: *національно-державницька ідеологія є ідеологією*. Ще більш підкреслимо: **будь-яка** національно-державницька ідеологія…

Ми пропонуємо принципово інший підхід до історії. Метод, який ми пропонуємо, спроможний максимально деідеологізувати історичне пізнання. Відразу пояснимо, щоб не впадати в ілюзію: ми згодні з тим, що повністю, абсолютно деідеологізувати історичне пізнання неможливо. Певний залишок ідеології залишиться, незважаючи на будь-які зусилля науковців. Але це не означає, що не слід взагалі боротися з ідеологізацією історії. Абсолютна деідеологізація неможлива, але максимальна можлива, і ми знаємо, як це зробити.

Для того, щоб в максимальній мірі позбутися ідеологічного забарвлення історії, *треба змінити основний об'єкт історичного пізнання*.

Якими є типові, найбільш поширені назви підручників, монографій, статей та інших досліджень в галузі історичної науки? «Історія України», «Історія Франції», «Історія Китаю» тощо. (Зрозуміло, якщо це стаття, назви будуть більш «частковими»: «Зовнішня політика Франції часів Мазаріні» і т. ін.). Основним об'єктом історичної науки є держава. Також в пріоритеті у істориків нація і національна держава. Держава і національно-етнічні спільноти – основні стрижні історичного пізнання, навколо яких зосереджується більшість тем історичних досліджень. До того часу, поки буде такий стан справ, історична наука приречена на ідеологізацію.

Як зазначає Р. Козеллек: «Залежно від того, що є її предметом: історія церкви, права, аристократичних витворів, а може, політична біографія чи універсальна історія, – змінюється її місце в суспільстві, а отже, і політична функція отриманих нею науковим шляхом результатів» [3, с. 343].

Треба змістити акцент основної уваги істориків: *державні і національно-етнічні утворення повинні зміститися на задній план історичних досліджень*. Якщо це виглядає дивною і навіть зухвалою

пропозицією, нагадаємо хрестоматійну річ, з якою погодяться всі історики: держави і нації існували не завжди, отже, скоріш за все, і не завжди будуть існувати. Були часи, коли не було ані держав, ані націй, ergo можуть настати такі часи, коли їх не стане. Не слід вважати, що національна держава є абсолютним і незмінним на всі часи пріоритетним об'єктом історичного пізнання.

Якщо держава і пов'язані з нею структури зійдуть з першого місця історичного дослідження, то що займе це місце? Ми пропонуємо три пріоритетні сфери історичного пізнання: 1) історію культури; 2) історію великих тривалостей; 3) історію подієтем.

Перші два шляхи вже реалізовані в сучасній історичній науці. Починаючи зі славетної праці Я. Буркгардта «Ренесансна культура в Італії», дослідження з історії культури та історії менталітету набули потужного розмаху. Вони плідно розвиваються насамперед представниками школи «Аннали» (Л. Февр, М. Блок, Ж. Дюбі, Ж. Ле Гофф та ін.), а також постструктуралістами (М. Фуко). В руслі історії менталітету слід згадати такий важливий напрям, як історія понять, особливо видатні роботи Р. Козеллека [2], [3].

Що стосується довгих тривалостей (Ф. Бродель), то цей концепт також був запропонований і розвинутий в дослідженнях можливо найбільш потужної у XX столітті історіографічної школи «Анналів».

Відносно історії подієтем треба навести певні пояснення. Автор цих рядків ввів у науковий обіг поняття «подієтема» та обгрунтував його теоретичну і методологічну доцільність для історичного пізнання [1]. Подієтема є абстрактна можливість одиничних подій того чи іншого типу. Подієтема є своєрідною віртуальною «чарункою» для одиничних подій. Також її можна розуміти як своєрідний розподілювач подій в подієвій «тканині» історичного процесу. Ми знаємо безліч війн, революцій, реформ, заколотів тощо. Але взяті у своїй абстрактній чистоті, «війна», «революція», «реформа», «заколот» тощо є не подіями або ланцюгами подій (межа між подією, ланцюгом подій, процесом являється умовною, вона в значній мірі залежить від прискіпливості погляду історика), а *подієтемами*.

В історичній науці не просто панує думка про принципову одиничність і унікальність історичних подій. Складається враження, що ця думка є фундаментальною презумпцією історичного пізнання. Ми вважаємо цю думку хибною. Якщо всерйоз ставитися до поняття унікальності, то, на наш погляд, три речі можна розуміти в якості унікальних: 1) Бога, при умові монотеїзму; 2) Всесвіт, при умові, що паралельних Всесвітів не існує; 3) Історію людства як цілісність, яка триває, при умові, що у Всесвіті немає інших розумних істот. Адже «унікальне» в строгому розумінні цього слова є «абсолютно одиничне».

При такому розумінні будь-яка історична подія, будь-який історичний діяч втрачають статус унікальності.

Візьмемо в союзники Р. Козеллека: «Вчення про циклічні повтори теоретично втілене в понятті революції, передбачає як існування неминучих у діахронії перебігів подій, що повторюються за принципом аналогії, так і акти у формі певних дій, що піддаються синхронній паралелізації. Так, у цьому понятті втілене застосування насилля поза рамками легальності: в разу успіху – зміна форм панування або устрою; заміна – здебільшого лише часткова – еліт; зрушення у майнових відносинах через бунт, експропріацію або перерозподіл статків і прибутків. Окрім того, це поняття містить у собі уявлення про добре відомі способи поведінки: боягузтво, мужність, острах, надію, терор під впливом страху чи азарту, утворення союзів та їхній розкол, конкуренцію між вождями, ентузіазму та піднесення мас і потреби в такому піднесенні. Коротше кажучи, кожна революція включає в себе синхронні чинники, що повторюються за аналогією, а також низку факторів діахронного характеру, котрі в кожному окремо взятому випадку можуть бути унікальними, але формальна структура яких характеризується елементами, що неодмінно повторяються» [3, с. 234].

З точки зору теорії подієтем, *історія є процесом заповнення обмеженого набору подієтем величезною кількістю одиничних подій*.

Подієтему слід усвідомити як своєрідну самостійну онтологічну реальність історії. Зрозуміло, що самостійність тут слід розуміти в дещо умовному сенсі. Неможливо заперечити, що причини, наслідки і сам конкретний характер «відбуваємості» будь-якої події обумовлені соціальними реаліями, в яких відбувається подія: соціально-економічними, політичними, воєнними, ментальними обставинами, в яких народжується і здійснюється подія. І для розуміння події слід досліджувати ці обставини і всі чинники, які детермінують подію.

Але слід усвідомити наступне. По-перше, неможливо заперечувати зворотній вплив події на сукупність чинників, в яких вона відбувається. По-друге (і це головне), слід усвідомити, що подія не зводиться до детермінації всіма її чинниками. В події завжди залишається певний «залишок», який має власну онтологічну природу, природу подієвості як такої. Це і є подієтемна сутність події.

Отже слід розвивати історію подієтем. Треба зазначити, що подібні дослідження вже досить широко розповсюджені в історичній науці, правда їх автори не знають, що досліджують подієтеми. Можна назвати, наприклад, такі роботи: А. Роджер-Екерч «Наприкінці дня. Історія ночі» [5], Р. Хоптон «Дуель. Всесвітня історія» [6], Р. Корі «Страх. Історія політичної ідеї» [4] тощо. Можна запропонувати наступні дослідження, які, на наш погляд, були би дуже цікавими: «Історія

замахів», «Історія заколотів», «Історія облог та штурмів», «Історія диспутів», «Історія відкрить та винаходів», «Історія адюльтеру» тощо, – можна навести численну силу пропозицій. До речі, треба пояснити, що подієтеми слід розуміти не тільки як віртуальні структури соціально-політичних подій, але і подій в сфері релігії, культури, науки тощо.

Отже, якщо ми визнаємо самостійну онтологічну реальність подієтем, і якщо історія подієтем відтіснить історію національно-державних утворень з першого місця в історичних дослідженнях, то історичне пізнання буде максимально деідеологізоване. *Слід відірвати історію подій від історії держав і національно-етнічних спільнот*.

Також вважаємо необхідним пояснити наступне. Ми зовсім не пропонуємо повністю відмовитись від історії держав і національно-етнічних спільнот. Ми розуміємо, що ці утворення ще довгий час будуть в пріоритеті уваги істориків. Але якщо історики стануть обгрунтовувати принципову і, так би мовити, непересічну важливість традиційного найбільш поширеного предмету історичного дослідження, якщо дослідження в сфері історії культури будуть на периферії уваги, якщо самостійна онтологічна природа подієтем буде заперечуватись, то, на наш погляд, це буде свідоцтвом того, що історики зовсім не прагнуть позбавитися ідеології, навпаки, вони *хочуть* бути ідеологізованими.

Література:

1. Єременко О. М. Короткий та ясний виклад нового розуміння історії. *Грані.* № 1 (81), 2012. С. 26–30.

2. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / пер. з нім. К. : Дух і літера, 2005. 380 с.

3. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії / пер. з нім. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. 436 с.

4. Corey R. Fear. The History of a Political Idea. Oxford University Press, 2006. 316 p.

5. Ekirch A. R. At Day's Close: A History of Nighttime. London : Weidenfeld and Nicolson, 2005. 447 p.

6. Hopton R. Pistols at Dawn: A History of Duelling. London : Piatkus Books, 2007. 320 p.